

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE, NASREDDİN HOCA FIKRALARI VE HALK TÜRKÜLERİMİZİN YERİ¹

Dr. Salih UÇAK²

ÖZET

Türkçe, hiç şüphesiz dünyanın en güzel, en zengin ve en eski dillerinden biridir. Konuşulan ve yazılan Türkçe, binlerce yılın birikimiyle tarih ve kültür mirasını taşıyarak günümüze kadar gelmiştir.

Dil, insanları yığın olmaktan kurtarıp millet haline getiren en önemli vasıtalarından biridir. Dil, bu yönüyle “duygu ve düşünce” birlikteliğini sağlar. Her dil, yaşadığı coğrafyanın, içinden geçtiği tarihi çağların, yaşadığı bütün maceraların renklerini barındırır. Bir dilin zenginliği, oluşturduğu kültür, medeniyet ve edebiyatla ölçülür. Yazılı eserler, yayıldığı alan, oluşturduğu itibar, insanların dile gösterdikleri talep, doğrudan o dilin geçerliliği ile ilgilidir.

Dil öğretimi, uzmanlık gerektiren bir alandır. Öğreticilerin formasyonu, kullanılan materyal, dili öğrenecek kitle, kitlenin ilgi ve istekleri, öğretim amacının ne olduğu oldukça önemlidir. Bunları göz ardı etmek mümkün değildir. Dil, kültür taşıyıcısı olduğundan bir dili öğretirken sadece “dil öğretimi” yapmış olmayız. Dil öğretiminin yanında o dilin kültürü, medeniyeti, bakış açısı gibi hayatî öneme sahip değerleri de öğretmiş oluruz. Her dil, zamanla kendi hegemonyasını oluşturur. Dilin gücü buradadır. Bir dilin varlığı, zenginliği, geçerliliği buna bağlıdır. Bu bakımdan dilin prestij kazanması, ihtiyaç haline gelmesi ne kadar önemli ise; doğru yöntemlerle doğru kişilerce öğretilmesi de o kadar önemlidir.

Yabancı dil öğretiminde materyal kullanımı büyük önem taşır. Yazılı ve görsel materyallerin en önemli niteliği birer kültür taşıyıcısı olmalarıdır. Bu nedenle yabancılara Türkçe öğretimi için kullanılacak materyalin Türk kültürünü yansıtan öğelerle bezeli olması, yabancıların Türkçeyi zevkli ve aynı zamanda kalıcı bir şekilde öğrenmelerine olanak sağlayacak bir biçimde olması gerekir. Bu bağlamda kullanılacak

¹ IX.Büyük Türk Dil Kurultayı Bildiriler Kitabı, Bilkent Univ. Yay. Ankara 2014, s. 218-223

²Erbil Selahaddin Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili Bölümü, IRAK

pek çok materyalin yanında “Nasreddin Hoca Fıkraları” ile “Halk Türküleri”mizin kullanılabilecek değerli materyaller arasında olduğunu tecrübe ettik. Bu materyallerin kullanıma hazır olmaları, akılda çabucak kalmaları ve kültürümüzün birer aynası olmaları bakımından oldukça dikkat çekici olduklarını belirtmek gerekir.

Bu çalışmada örneklerle bu materyallerin Türkçe öğretimindeki yerini, kullanım durumu ile kültür ve dil boyutunu gösterme arzusundayız.

Anahtar Kelimeler: Dil, Dil ve Kültür, Halk Türküleri, Nasreddin Hoca Fıkraları, Yabancı Dil.

GİRİŞ

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde materyal seçimi önemlidir. Bugün en çok tartışılan meselelerden biri de doğru materyal seçimidir. Zira dilin iletişim dışında kültür aktarma görevi de bulunmaktadır. Her dil, kelimeler bazında kültürel kodlarını cümleler içinde saklar. Bu kodlar, öğrenilen dil seviyesine göre algılanıp yorumlanır.

Dil ve kültür birlikteliği, dil öğretenlerin akıllarından çıkarmaması gereken odak noktalardan biridir. Dil öğretiminde kültürü esas almak, öğrenen ve öğreten için vazgeçilmez bir hedef olmalıdır. Kültürü yok sayan bir dil öğretimi mümkün değildir. Kültürel değerleri yansıtmayan dil ürünleri yerine, bu değerleri önceleyen ürünlere, metinlere başvurmak daha isabetli olacaktır. Bu bağlamda çalışmamızda yer vereceğimiz ürünlerden biri Nasreddin Hoca'nın “Tokat” fıkrası, diğeri ise Âşık Veysel'e ait olan “Uzun İnce Bir Yoldayım” türküsüdür.

1. FIKRA: “TOKAT”

“Bir gün, adamın biri Nasreddin Hoca'ya haksız yere bir tokat vurur. Hoca, adamı kadıya şikâyet eder. Adam, kadıya önceden rüşvet verir. Bu yüzden mahkeme günü geldiğinde kadı:

-Tokatın cezası bir akçedir. Adam gidip getirip versin, diye adamı mahkemeden uzaklaştırır.

Hoca hileyi anlar. Bir süre bekledikten sonra yerinden kalkıp kadıya bir tokat atar. Ardından da şöyle der:

-Ben daha fazla bekleyemem. Adam gelince o bir akçeyi sen aliver.”

Nasreddin Hoca fıkraları, kültürel hafızamızın en canlı dil ürünleridir. Fıkralarda Anadolu insanının bütün bir yaşam serüvenini bulmak mümkündür. Bu yönleriyle her aşırda kullanılabilir özelliklere sahiptir. Odak noktası “insan” olan bu fıkralar, milli değerler yanında “evrensel mesaj taşıma” yönleriyle de herkese hitap eden bir tarafı vardır. Yukarıdaki fikrayı yabancı dil öğretim materyali olarak değerlendirdiğimizde şu alt başlıklara göre birçok kazanımın gerçekleştiğini görmek mümkün olacaktır:

1.1 TEMEL DİL BECERİLERİ VE METİN:

Örnek fıkra metni, dil öğretiminde hedeflenen dört temel beceri için rahatlıkla kullanılabilir bir üründür. Anlama ve anlatma becerisi için öğrencilerin dil seviyelerine göre sınıf ortamında kullanılabilir.

1.1.1 DİNLEME

Dinleme becerisi, işitsel öğrenmenin klasik metotlarından biridir. Dil yeteneği, elbette kişiden kişiye değişir. Fakat kelime öğrenme, ses, telaffuz, kulak dolgunluğu gibi konularda Nasreddin Hoca fıkraları kolaylıkla anlaşılabilir özellikte olduklarından tercih sebebi olmalıdır. Kelime tekrarları, basit söyleyiş, akılda kalıcılık yönleriyle bu fıkralar dil öğrenen yabancı öğrenciler için temel oluşturacak dil birimleri olarak değerlendirilebilir.

1.1.2 OKUMA

Sesleri, kelime ve söz öbeklerini algılama edinimi olan okuma, dil becerisini geliştirme noktasında temel bir kazanım olarak karşımıza çıkar. Yabancı dil öğretiminde seçilen her metne dikkat etmek gerekir. Metnin uzunluk ve kısalığı, seviyeye uygunluğu, yeni kelime sayısı, kültürel öge içeriği, telaffuz kolaylığı gibi yönleri önceden hesaplamak gerekir. Metin, öğrenciyi detayda boğmamalıdır. Dikkat çekici, yalın, kısa ve net olmalıdır. Örnek fıkramız, kısa, açık ve esprilidir. Bu yönüyle okuma ve dinleme becerisi için tercih edilecek metinlerden biridir.

1.1.3 KONUŞMA

Dil öğrenmenin temel göstergesi konuşmadır. Kişi, dili kurallarına uygun, doğru bir telaffuzla konuşabiliyorsa dil becerisi bağlamında en önemli eşiği aşmıştır. Yukarıdaki fıkra örneğini, öğrencinin ezberleyip anlatabilmesi ve bunun mizahi tarafını kavrayıp dile getirmesi oldukça kolaydır. Öğrenciyi zorlayacak, düşündürecek ağır bir yönü yoktur.

1.1.4 YAZMA

Yabancı dilde yazılı veya sözlü anlatım, dil becerisini geliştiren öğrenciler için mümkündür. Öğrendiği dile hâkim olan öğrenci, gerek dikte yoluyla gerekse metin kurma yoluyla duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilir. Bu bağlamda Nasreddin Hoca fıkraları; taşıdıkları mesaj, nükteli söyleyiş, taşı gediğine koyma açısından öğrencilerin öncelikle tercih edebileceği hususlar içermektedir. Fıkraları öğrenen öğrenci, yeri geldiğinde rahatlıkla başvuru kaynağı olarak kullanabilecektir.

1.2 DİLBİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Nasreddin Hoca fıkraları, dil becerileri yanında dilbilgisi uygulamaları için de kullanılabilir ürünlerdir. Fıkra metinleri, sözcük türleri, tamlamalar, kipler, ekler vb. konularda başvurulabilir. “Tokat” fıkrası, geniş zaman kipi anlatılırken bu kip için örnek metin olarak seçilebilir. Zarf-fiil veya sıfatlar konusu işlenirken de hakeza tercih edilebilir.

1.3 METİN-TÜR İLİŞKİSİ

Daha üst düzey öğrenmelerde, fıkra türü hakkında detaylı izahlar yapılabilir. Fıkraların önemi, sosyal ve edebi hayat içindeki yerine değinilerek, kısa ve özlü olan bu anlatıların önemi ifade edilebilir. Türün alana katkısı, öğretici tarafından algılandıktan sonra fikranın yeri geldikçe kullanılabilir önemli bir malzeme olarak repertuvarında yer alır.

1.4 METİN VE KÜLTÜR DİYALEKTİĞİ

Her metin, içinden çıktığı dilin ve kültürün bir aynasıdır. Metinde kültürel ve medeni boyutu ortaya koyan dil kodları mevcuttur. Bu kodlar metinde kelimeler yoluyla ifade edilmiştir. “Tokat” fıkrasındaki kültürel kod taşıyan söz ve söz öbeklerine baktığımızda karşımıza “kadı”, rüşvet”, “akçe” gibi kavramlar çıkacaktır. Bu kavramlar hiç şüphesiz bizi tarihe, sosyal ve ekonomik duruma götürür. “Kadı” ve “rüşvet” kavramlarıyla bir anlamda kadim adalet sistemi gündeme gelecek, mevcut durumdaki sistemle karşılaştırılacaktır. “Akçe” kavramı, ekonomik yapıyı irdeleme imkânı verecek, ülkenin kullandığı para biriminden sosyal ve iktisadi hayata kadar pek çok yeni kavram veya alanın kapısını aralama imkânı olacaktır.

Dil, kültür öğelerini taşıdığından dili öğrenmek demek, kültürü de öğrenmek demektir. Dil ve kültür birbirini tamamladığında öğrenme tam olarak gerçekleşir. Zira serbest çağrışımla dil öğretirken aslında kültürü de öğretmiş oluyoruz. Bu yüzden seçilecek metinler önemlidir. Bizi, kültürel değerlerimizi ifade eden metinleri tercih etmek zorundayız. Bizimle çelişen, gelişigüzel seçilmiş metinler hem dil hem de kültür bakımından zararlı olacaktır.

2. TÜRKÜ: “UZUN İNCE BİR YOLDAYIM”

Aşık Veysel Şatıroğlu

Sivas Yöresi

*Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece*

*Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece*

*Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep arıyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece*

*Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada dağda çöllerde
Düşmüşüm gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece*

*Düşünülürse derince
Uzak görünür görünce
Bir yol dakika miktarınca
Gidiyorum gündüz gece*

*Şaşar Veysel iş bu hale
Kah ağlaya kahi güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece*

2.1 TEMEL DİL BECERİLERİ VE TÜRKÜ

Türküler tıpkı bizler gibi söyleyen ağızlara göre, yöreye göre, bölgelere göre özellikler barındırırlar. İçlerinde yaratılıştan gelen bir zeybek veya horon kimliği kadar ağıt, bozlak, hoyrat, divan, kerem, koşma, maya veya oturak tavırları da vardır. Belki insanlardan daha özgür ve özgündür, bu yüzden haykırışları gök kubbeyi çınlatır. Bir türkünün ezgileri arasında bir yiğidin aşkıyla insan sevgisini, tabiat tutkusuyla ağıt hüznünü, kahramanlığıyla eğlencesini birlikte görürüz. Onlar kırsalların berrak yüzlü çocuklarıdır da doğduklarında tıpkı köy çocukları gibi kafa kâğıtları bulunmaz, hüviyetleri sonradan yazılır.

Aşık Veysel'e ait olan bu türkü, dil öğretiminde materyal olarak kullanıldığında özellikle dinleme ve konuşma becerisi için oldukça yararlı olacaktır. Nota, ezgi,

söyleyiş ezberleme için kolaylık sağlar. Dil öğrenen kişi, türküyü rahatlıkla ezberleyebilir. Materyal olarak mobil araçlarda, PC vb. donanımlarda taşınması kolay olduğundan sınıf ortamı dışında da kullanılabilir.

Öğrenci türküde geçen ağız özelliklerini fark ettiğinde, bir dilin yörelere göre farklı söyleyişlere sahip olduğunu, yazı dili ile konuşma dili arasında fark olduğunu kavrayacaktır. Yine lehçe, şive, ağız gibi kavramlarla tanışacak ve bunların farkını görecektir.

Türküdeki mecazi söyleyişler, edebi sanatlar, hece ölçüsü ile tür-şekil bilgisi hakkında bilgi sahibi olacaktır.

Dilbilgisi konusu olarak şimdi zaman kipi, ismin hal ekleri veya sıfatlar işlendiğinde rahatlıkla bu türkü eğitim materyali olarak tercih edilebilir.

2.2 TÜRKÜ VE KÜLTÜR DİYALEKTİĞİ

Türkü ile beraber yöresi, ezgisi, hece ölçüsü söyleyeni, icra edilen müzik aleti de gündeme gelecektir. Hatta türküden yola çıkarak hikâyesi de anlatılabilir. Bu özellikleriyle türkü, dil ve kültür bağlamında çok zengin bir yelpaze sunacaktır. Hem dil öğretimi hem de kültür aktarımı bilinçli bir düzeyde gerçekleşecektir. Tesadüflerden uzak, hedefe yakın bir ürün olarak türküler yabancı dil öğretiminde öğreticinin eli altında bulunan hazineler olarak görülebilir. Öğreticiler, seviye, konu ve kültür aktarımı konusunda küçük bir araştırmayla ciddi bir repertuar oluşturarak gerektiğinde bunlara başvurabilecektir. Türkülerin anonim özellikleri dışında söyleyeni belli olan türkülerin de bulunduğunu hatırlatarak Âşık Veysel gibi büyük halk dehalarını tanıma ve tanıtma imkânı ortaya çıkacaktır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancı dil öğretiminde orijinal eğitim materyali bulmak ve kullanmak önemlidir. Türkçenin yabancı olarak öğretim serüveni yeni sayılabilir. Son yıllarda bu konuda ciddi çalışmalar yapılmakta ve eğitim materyalleri hazırlanmaktadır. Ancak materyaller hazırlanırken maalesef taklit veya başka birbirinin tekrarı ürünlerin hazırlandığını görüyoruz. Bu sebeple öz kaynaklara dönüp, orijinal, dilimizi ve kültürümüzü tanıtan ürünler hazırlamamız elzemdir. Dil, sadece dil değildir; aynı zamanda kültür, medeniyet, tarih demektir. Dil öğretirken bunlara dikkat edilmelidir. İthal, kültürümüze

uymayan hatta çatışan materyallerden uzak kalmalıyız. Söylenen, kullanılan her ürün öğrencinin belleğinde yer edeceğinden bu konuda titiz olunmalı, tesadüflere asla yer verilmelidir. Nasreddin Hoca, Yunus Emre kültür adamlarını, türküler gibi sözlü ürünlerimizi doğru zamanda ve yerde kullandığımızda hem dil hem de kültür bağlamında daha doğru sonuçlar elde edebileceğimizi düşünüyoruz.

4. KAYNAKLAR

KAPLAN, Mehmet (199) *Dil ve Kültür* Dergâh Yayınları, İstanbul.

LÜLE MERT, Esra (2014) “Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri”. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1).

TURHAN TUNA, Sibel (2014) “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Türk Halk Edebiyatı Metinleri Kullanımı: Oğuz Kağan Destanı Örneği”, *Turkish Studies Volume 9/3 Winter*.